

Predstavitev jeruzalemske izdaje Svetega pisma: modrostne in preroške knjige Beseda v izvirniku in v prevodu

Teološka fakulteta Univerze v Ljubljani, galerija Družine, 27. junij 2013

1. Sveto pismo: modrostne in preroške knjige.

Jeruzalemska izdaja [uradni prevod Slovenske škofovske konference; izdali Slovenska škofovska konference in Teološka fakulteta Univerze v Ljubljani]. Jože Krašovec, ur. Ljubljana: Družina in Teološka fakulteta, 2013. 929 str. ISBN: 978-961-222-947-4 (Družina); ISBN: 978-961-6844-21-5 (Teološka fakulteta); ISBN: 978-961-93011-5-9 (Slovenska škofovska konferenca).

Tri leta po izidu knjige Sveto pismo: Nova zaveza in Psalmi (982 strani) je skupina prevajalcev, lektorjev in drugih sodelavcev pripravila komentirani prevod prvega dela Stare zaveze z naslovom Sveto pismo: modrostne in preroške knjige (929 strani). Priprava novega, katoliškega komentiranega prevoda Svetega pisma na podlagi francoske Jeruzalemske Biblije iz leta 2000 poteka pod vodstvom Jožeta Krašovca kot strokovni projekt Teološke fakultete, pod pokroviteljstvom Slovenske škofovske konference in ob sodelovanju Družine. Besedilo te knjige je bilo končano že februarja in je takrat izšlo v nekaj izvodih, potem pa smo opravili še zadnji usklajevalni pregled.

Pri pripravi prevoda modrostnih in preroških knjig so sodelovali: akad. prof. dr. Jože Krašovec (Job, Pridigar in Žalostinke); doc. dr. Maria Carmela Palmisano (Knjiga modrosti in Sirah); doc. dr. Terezija Snežna Večko (Izaija); prof. Janez Zupet (Visoka pesem, Jeremija in Ezekiel); prof. Bogomir Trošt (Baruh); p. mag. Milan Holc (Pregovori, Daniel in mali preroki). Jože Krašovec je projekt organiziral in usklajeval; vsa besedila je uredil po dogovorjenem načrtu. K izdaji knjige so pomembno prispevali sodelavci pri pripravi uvodov, opomb in referenc. Prof. Stane Okorn je kot predlogo prevedel vse uvode in opombe k modrostnim knjigam in prerokom iz francoske Jeruzalemske Biblije. Opombe so pregledali in nekoliko dopolnili prevajalci svetopisemskih besedil. Prof. Verena Koršič Zorn je po francoski izdaji pripravila vse reference in jih pomembno dopolnila še na temelju drugih standardnih izdaj Svetega pisma. Doc. dr. Mirjana Filipič je sodelovala pri priredbi opomb k nekaterim knjigam. Izr. prof. dr. Irena Avsenik Nabergoj, doc. dr. Karmen Kenda - Jež, dr. Peter Weiss in prof. Rosana Čop so ves čas skrbeli za jezikovno podobo knjige na temelju načel in pravil, ki sta jih Jože Krašovec in Peter Weiss pripravila že za izdajo Slovenskega standardnega prevoda Svetega pisma (1996). Doc. dr. Alenka Arko in prof. Barbara Rodošek sta v novejšem obdobju pomembno prispevali kot lektorici. Evita Lukež je ob sodelovanju Uroša Čudna skrbel za podobo in grafično pripravo besedila od začetka do konca.

Gospa Evita Lukež je ob sodelovanju Uroša Čudna skrbela tudi za podobo in grafično pripravo knjige Jožeta Krašovca.

2. Prevajanje med teorijo in prakso

Jože Krašovec. *Prevajanje med teorijo in prakso*. Ljubljana: Založba SAZU/ZRC SAZU, 2013. 207 str. ISBN: 978-961-268-021-3 (Slovenska akademija znanosti in umetnosti); ISBN 978-961-254-430-0 (ZRC SAZU).

Knjiga o prevajanju je sad študija, razmišljanja in preverjanja ob najrazličnejših konkretnih primerih. Vse to je spremljalo avtorjevo strokovno in organizacijsko delo v pripravi komentiranega slovenskega standardnega prevoda Svetega pisma (SSP), ki je izšel leta 1996, v pripravi faksimilne izdaje najstarejših slovenskih prevodov Svetega pisma v zbirki Biblia Slavica, ki je leta 2006 skupaj z obsežno knjigo komentarjev ob sodelovanju glavnega urednika zbirke, akad. Hansa Rotheja, izšla pri založbi Ferdinand Schönigh v Paderbornu-Münchnu-Dunaju-Zürichu, in v pripravi slovenske jeruzalemske izdaje Svetega pisma, ki nastaja od leta 2007 dalje in se bo predvidoma končala z izdajo v eni knjigi leta 2017. Študija obravnava pričevanja o teoriji in praksi prevajanja, sega nazaj v antiko in razkriva dileme prevajanja klasičnih hebrejskih, grških, latinskih in drugih besedil. Najstarejši prevodi v jezike drugih kultur so postali podlaga za medkulturni dialog že v antiki. Razlike v jezikih in kulturah so prevajalce spodbudile, da so si pridobili znanje na vseh temeljnih področjih, ustrezno odgovorili na potrebe prostora in časa svoje kulture in veliko prispevali k ustvarjanju skupnega kulturnega in duhovnega izročila.

Pričevanja o teoriji in praksi prevajanja segajo daleč nazaj v antiko, tristo let pred Kristusom. Nekatera zadevajo Sveto pismo, večina pa prevajanje klasičnih grških, latinskih in drugih besedil. Priznani prevajalci so svoje poglede in izkušnje večinoma izrazili v uvodih k svojim prevodom, v novejšem obdobju jih predstavljajo tudi na strokovnih in znanstvenih posvetih. Glavna funkcija jezika je komunikacija pomena; glavna naloga prevajalca sta torej analiza in prenos pomena iz enega v drug jezik. Vsak prevod je že po svoji naravi interpretacija. Prenos pomena je najlažje doseči z analizo pomena originalnega teksta kot celote. To velja za prevajanje vseh literarnih del, izjemna pluralnost pomena temeljnih pojmov v Svetem pismu pa kaže, da so svetopisemski teksti edinstveni. Edinstvenost v nizu pomenov se izkazuje v vseh najzgodnejših prevodih Svetega pisma v druge jezike od hebrejskega in grškega. Najzgodnejši grški prevod, Septuaginta (LXX), je prvi prevod Svetega pisma, ki je premostil vrzel med helenističnimi in judovskimi kulturami in je postal podlaga za medkulturni dialog. To je bil prvi večji prevod iz semitskega jezika v grščino in tudi prvi pisni prevod Svetega pisma. Prevajalci so se spopadali s številnimi problemi, ki se jih do takrat še niso lotevali, na primer s prenosom iz semitskega v indoevropski jezik in s prestavljanjem pojmov iz ene v drugo kulturo. Nasploh je jezik v Septuaginti pristno grški, na stil pa je izrazito vplivala hebrejščina.

Sveto pismo vsebuje številne literarne oblike, od najbolj popularnih žanrov (zgodovinske pripovedi, rodoslovja, pravila obredov, pregovorna modrost, prisposodbe (parabole), alegorije, napovedi prerokovanj, molitve, pisma itd.) do drugih oblik, ki jih je težje razvrstiti. Med literarnimi sredstvi, ki jih izbirajo avtorji, so še posebno pomembne metafore in simboli, ker širijo njihov pomen na področja, na katerih pomena drugače ne bi našli. Podobe, metafore in alegorije iz pastirskega in iz kmečkega življenja večinoma odsevajo vsakdanje življenje, dejansko, vidno resničnost, so pa tudi odziv na skrite in druge možne pomene izza njih. Literarni teksti nimajo samo enega jasnega pomena; dvoumnost je še posebej in sama po sebi poetični ideal. Semantična in literarna sredstva izražanja, kakor sta govorna figura in besedna igra, največkrat kažejo na nedoumljive globine odnosa med Bogom in človeštvom. Temeljni dobesedni pomen nekaterih besed dopušča ustvarjalno možnost, da so te besede vzete iz svojega običajnega pomena in uporabljene v neki drugi miselni zvezi. Kadar nekaj specifičnega in konkretnega nadomesti abstraktne pojme in pretanjene duhovne vsebine in občutja, lahko govorimo o »utelešenju« besede v vsakdanjem življenju, v okviru celotnega pogleda na življenje.

Pomen literarnega dela je lahko na novo formuliran v drugem jeziku, na primer v prevodu, to pa je velikega praktičnega pomena za vsako skupnost, saj prevod interpretira in poustvarja originalni tekst. Mnogovrstni pomen besed, ki ga določajo različne literarne strukture in miselne zveze, pomeni največji izziv prevajalcem svetopisemskih in sorodnih tekstov. Problem prevoda se še posebno jasno kaže v razpravi o razmerju med smislom originala in jezikovnimi in lingvističnimi sredstvi, s katerimi je ta smisel dosežen. Besede, idiomi in stilistične strukture v enem jeziku se redko natančno ujemajo z »ekivalenti« v drugem jeziku, zato je nemogoče doseči popolnoma točen prevod v drug jezik. Tu so še nekateri literarni elementi, ki so lahko ekvivalentni, ne morejo pa biti prevedeni, na primer ritem, rima in besedna igra.

Obstaja prepoznaven svetopisemski stil ali serija stilov. Eden vidikov prepoznavnega bibličnega stila je ponavljanje ključnih besed in stereotipov v pripovedih in v poeziji v Svetem pismu. Nekateri stari in tudi modernejši prevodi vztrajno prevajajo isto besedo in isto besedno zvezo z različnimi ekivalenti v originalnem jeziku zaradi spretnosti in domnevne točnosti v določanju nians pomena. Kljub temu mnoge standardne verzije ohranjajo enakost besed in poenotenost izražanja. Zelo pomembno je, izraziti isti ključni pojem v isti posamezni besedi, ker je tako stilistična razlika med posameznimi knjigami zajamčena.

3. Razmerje med ekumensko izdajo leta 1996 in slovensko Jeruzalemsko Biblijo

V letih od 1980 do 1996 smo po naročilu in pod pokroviteljstvom Slovenske škofovske konference, takrat Slovenske pokrajinske škofovske konference, in pod mojim strokovnim vodstvom pripravljali nov komentirani prevod Svetega pisma, ki smo ga tik pred izidom leta 1996 poimenovali Slovenski standardni prevod

(SSP). Ta prevod je do danes doživel več ponatisov v nespremenjeni študijski izdaji in v revidirani osnovni izdaji, ki je prvič izšla leta 2000. Splošna praksa je, da se kakih deset let po izidu prevoda začne revizija glede na potrebe liturgije, glede na splošno izobraževanje in glede na znanstveno raziskovanje. Ko smo leta 1980 v Sloveniji začeli pripravljati nov prevod Svetega pisma, so bile za nas med drugim dragocene izkušnje v prizadevanju za ekumensko sodelovanje. To dejstvo in ne navadno širok obseg uvodov, opomb, referenc in dodatkov sta bila temeljni povod za odločitev, da smo se v pripravi SSP prednostno opirali na francosko ekumensko Biblijo (TOB).

V letih od 2005 dalje pa so iz različnih razlogov postajale vse bolj glasne pobude, da je dejansko treba pripraviti nov prevod, ki bo bolj dosledno in skladno zrcalil izvirnik v osnovnih literarnih oblikah in slogu. Ker naše sosednje države že imajo bolj ali manj prirejeno izdajo Jeruzalemske Biblije, ki je po vsem svetu razširjena in slavna zaradi posrečenega pristopa v pisanju uvodov in opomb, smo se odločili za slovensko izdajo Jeruzalemske Biblije. Na temelju številnih pobud je dne 9. januarja 2005 Senat Teološke fakultete vprašanje novega prevoda Svetega pisma obravnaval na redni seji kot posebno točko, izglasovali so podporo predlogu in jo sporočili Slovenski škofovski konferenci. Slovenski škofje so na 27. redni seji, ki je dne 23. januarja 2006 potekala v Kopru, obravnavali predlog senata Teološke fakultete. Predsednik Slovenske škofovske konference, škof dr. Franc Kramberger, je v dopisu z dne 13. februarja 2006 (št. 010/06) sporočil dekanu Teološke fakultete soglasje in podporo škofov.

Temeljno vodilo novega prevoda sta zvestoba v razmerju do hebrejskega, do aramejskega in do grškega izvirnika in upoštevanje sloga izvirnega besedila in ustaljene tradicije v slovenski duhovni kulturi. Osnovna načela našega prevoda svetopisemskega besedila bi lahko strnili v šest točk:

- Večja točnost prevoda na splošno;
- povečano upoštevanje svetopisemskih literarnih vrst, sloga in retorike;
- popolno poenotenje stalnih besednih zvez in citatov iz Stare zaveze v Novi zavezi;
- popolno poenotenje besedišča tehnične narave;
- relativno poenotenje besedišča teološke narave;
- dosledna standardizacija lastnih imen.

Posebna pozornost je posvečena bogastvu in lepoti svetopisemskih literarnih struktur, sloga in retorike. Besedišče tehnične narave je poenoteno za glasbila, daritve, mere, denarne enote, koledar in za praznike. Že nekaj časa obstaja dvom glede nekaterih slovenskih izrazov, kakor je na primer beseda »pošten«, ki zagotovo ni primerna in smo jo v novem prevodu morali izločiti. Ponovno smo odprli možnosti za rabo besede »zveličanje« itd. V jeruzalemski izdaji, ki je namenjena vsem religioznim in civilnim krogom, smo se oprli na zadnjo redakcijo francoske Jeruzalemske Biblije iz leta 2000. Posebnega pomena so predvsem daljše sintetične opombe, ki so poseben razlog za uporabnost in popularnost Jeruzalemske Biblije.

4. Splošni kulturni pomen prevoda Svetega pisma

Sveto pismo je najboljši možni vir religioznega in kulturnega življenja, ker je najčistejši sad notranjega božansko-človeškega navdiha, celostne sinteze univerzalnih izkušenj in naravnega sistema simbolov. Beseda, simbol, zgodba in visoka poezija dopolnjujejo eden drugega pod pritiskom notranjega življenja. Možnost prevajanja našega notranjega življenja znotraj ustvarjalne dediščine naših jezikov dokazuje, da je človeški duh univerzalen. Kolikor bolj se odlomki ali celotno Sveto pismo uporabljajo v bogoslužju, petju, oznanjevanju in pri poučevanju, toliko bolj dinamičen, vseobsegajoč in pozitiven je človeški razvoj. Iz Svetega pisma in iz drugih krščanskih virov so vsi ustvarjalci kulture črpali posebnost govora in preproste izraze, splošne in vsakdanje prispodobne in številne figurativne izraze, osnovne prvine pesništva, kakor so ritem verza, stavčna zgradba, izbira tem in raba tradicionalnih motivov, obilje stalnih besednih zvez, ki se v isti obliki najdejo povsod, kjer pesnik sega po neki določeni temi, situaciji ali dejanju.

Jože Krašovec